

דברי תורה וחינוך

א סולת פלפול

שופטים | הרב איתמר אלדר

ראש בית המדרש ישיבת ההסדר אורות שאול

בס"ד

בין 'ציון במשפט תיפדה' ל'קומה אלוהים שפטה הארץ'

בשבת זו, אנו בעיצומה של סדרת הפטרות הנחמה, שבאו בעקבות נבואת הפורענות בשבת חזון ותשעה באב. אחד החטאים המרכזיים שקראנו בשבת חזון, שהביאו לחורבן הוא קלקול המשפט:

איכה הימה לזונה קריה נאמנה מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים: כפספף היה לסיגים סכאף מהול במים: שרף סוררים וחקרי גנבים פלו אהב שחד ורדף שלמנים תום לא ישפטו וריב אלקנה לא יבוא אליהם (ישעיה א, כא-כג)

בפרשתנו אנו קוראים על הציווי למנות שופטים, ולהנהיג את החברה על פי ערכי צדק ומשפט:

שופטים ושטרם תתן לך בכל שערך אשר ד' אלהיך נתן לך לשקטיף וישפטו את העם משפט צדק: לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חקמים ויסלף דברי צדיקים: צדק צדק תרדף למצן תחיה ונרשף את הארץ אשר ד' אלהיך נתן לך (דברים טז, יח-כ)

תפקידם של השופטים ועצמאותם, קריטיים לשמר את החברה מלסטות מדרך הישר והמשפט. ישנם פיתויים רבים, לעתים באופן מודע ולעתים באופן בלתי מודע הבאים באיטולה של אידיאולוגיה וערכים המסיטים את החברה מדרך הישר ומדרך המשפט. תופעות כאלו קרו לאורך כל תקופת בית ראשון ושיאן בשומרון – בתקופה שקדמה לגלות שומרון, וביהודה – בתקופה שקדמה לגלות יהודה (היו גם חטאים אחרים, אולם הנביאים, בעיקר בתקופת גלות שומרון – עמוס, ישעיה, מיכה והושע – מתארים את ההשחתה המוסרית – חברתית כתוצאה מהעדר משפט). ירושלים נקראת 'צדק' על שום המשפט שמלין בה, והיא אמורה להיות סמל ומופת לעולם כולו בשמירה על ערכי הצדק והמשפט והיושר. אל תעצרו כאן...

מיאידך, ישנו מזמור חשוב בתהלים המתאר את סכנת התנועה ההפוכה:

(א) מזמור לאסף אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפט: (ב) עד מתי תשפטו עול ופגי ישעים תשאו סלה: (ג) שפטו דל ונתום עני ורש הצדיקו: (ד) פלטו דל וצביון מיד רשעים הציילו: (ה) לא ידעו ולא יבינו בחשקה יתהלכו ומוטו כל מוסדי ארץ: (ו) אני אמרתי אלהים אתם ויבני עליון פלקם: (ז) אכן פאדם תמותון וכאחד השרים תפלו: (ח) קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה תנחל בכל הגוים (תהלים פב)

המזמור, אותו אנו אומרים כשיר של יום שלישי, נפתח בהצהרה הקובעת כי הקב"ה שוכן בקרב דייני בית הדין. עד כדי כך שנראה כי בתחילת הפס' בפעם הראשונה שכתוב בו אלוהים הכוונה לתיאור הקב"ה, בעוד שבסופו המילה אלהים מתארת את השופטים, שכידוע נקראים אף הם בשם זה. אין יותר מזה בשביל להמחיש את הזיהוי שבין בית הדין לבין הקב"ה. כשבת דין יושב למשפט, הקב"ה ניצב מעליו. הדברים עולים בקנה אחד עם ביקורתו של ישעיה – כשאינ משפט בארץ, אין אלוהים בארץ.

אך מפסי ב' והלאה, התמונה משתנה. לפתע המשורר פוגש בשופטים שאינם שופטים צדק אלא משפט עול. בהמשך המזמור, מסתבר מה היה שורש חטאם. 'אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם'. המשורר עצמו שפתח בזיהוי שבין הקב"ה לבין השופטים בשימוש באותה המילה, מתחרט כעת. הוא אומר אכן חשבת לרגע שאתם בני עליון, אך כעת אני מבין שאתם בני אדם – 'אכן כאדם תמותון, וכאחד השרים תפלו'. כנראה, שאם המשורר ראה אותם ככאלה, ייתכן שגם הם עצמם חשו ככאלה. אם כל כך הרבה משקל ניתן על כתפיהם, להביא את משפט האלוהים בארץ, למנוע רשעה ועוולה, להחליט מה נכון ומה לא, מה מוסרי ומה לא – המרחק בין זה לבין לחוש שהם אלו הקובעים את אמות המידה של המוסר, הוא קטן – חטא ההיבריס. אל מול חטא זה מבקש המשורר להזכיר להם – אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפלו. בסופו של דבר גם אתם בעלי שררה ועל כן החטא רובץ לפתחכם ממש כמו כל שר ופוליטיקאי ועל כן נדרשת מכם זהירות, ענווה, וזיכרון מתמיד שאתם בני אדם. זיכרון שיביא אתכם לריסון, ולהכרה במגבלות שלכם.

המשורר מבקש להחליפם בשופט אחר – 'קומה אלוהים שופטה הארץ'. ועל ידי כך להזכיר להם מיהו השופט האמתי, וממילא מה תפקידם. המתח שבין ההבנה של ישעיה, כי חברה ללא מערכת משפט חזקה ומרסנת, שתמנע מהשרים ומהמנהיגים לעשות עוול, לנצל את כוחם, היא חברה שאין בה צדק וניתן לומר עליה 'איכה הייתה לזונה קריה נאמנה', לבין ההבנה של משורר תהלים כי השופטים גם הם בני אדם ואף לפתחם רובץ חטא הסטייה מהמשפט, ועל כן עליהם לרסן את כוחם ולהכיר במגבלותם, הוא מתח עתיק וקדמון. אם נפנים את שני הערכים הללו ונחוש כי שניהם דבר ה', ייתכן שנצליח לסלול את דרך המלך המשקפת נאמנה את רוח התורה והנביאים בכל הקשור לשלטון ומשפט – שופטים ושטרם תתן לך בכל שערך.